

TÓZSÉR ZOLTÁN

Mit keresnek a felnőttek az iskolapadban?*

A tanulmányban a felsőoktatási felnőttoktatás legfontosabb aktoraival, a részidős hallgatókkal foglalkozunk. A nem szokványos hallgatóként is aposztrofált részidős (levelező, esti és távoktatás tagozatos) hallgatók vizsgálata többek között azért érdekes és izgalmas, mert a 2000-es évek második felétől csökkent az ilyen típusú képzésekre járók létszáma. Éppen ezért, hogy megismerjük a részidős hallgatókat, empirikus adatfelvételt végeztünk az észak-alföldi régió két felsőoktatási intézményében (Debreceni Egyetem, Nyíregyházi Főiskola) tanuló nem szokványos hallgatók körében (n=1.151). Ebben a tanulmányban azokat a tényezőket vesszük sorra, amelyek elvezették a felnőtteket az iskolapadba. A kutatás eredményei szerint a legerősebb részvételi motiváció az önmegvalósítás, amelyet a karrierépítés, a munkakeresés, a szociális szempontok miatti tanulás és végül a munkahelyi nyomás követ.

Bevezető

Ebben a kutatásban az egyetemek, főiskolák felnőttoktatási tevékenységét vizsgáljuk. Konkrétabban, a felsőoktatási intézmények részidős képzéseiben tanuló hallgatók oktatásszociológiai vizsgálata a célunk. A felsőoktatási intézmények ugyanis fontos szerepet töltenek be a felnőttkori tanulás támogatásában. Ezek az intézmények teljes idős (nappalis) és részidős (levelezős, esti és távoktatás) képzések nyújtásával járulnak hozzá a felnőttek tudásának bővítéséhez és mélyítéséhez, valamint képességeik fejlesztéséhez.

Jelen tanulmányban arra a kérdésre keresünk választ, hogy miért vesznek részt a felnőttek a felsőoktatásban. Más szavakkal azt vizsgáljuk, hogy a részidős hallgatók felsőoktatási részvétele milyen megfontolásokra vezethető vissza. Feltételezésünk szerint a felsőoktatásban való részvétel alapvetően munkapiaci adaptációként értelmezhető, vagyis a legtöbben azért jönnek egyetemre és főiskolára, mert a diploma megszerzése révén előnyösebb munkaerő-piaci pozíciót akarnak maguknak szerezni.

Ennek a kérdésnek a megválaszolásához empirikus kutatást végeztünk az észak-alföldi konvergencia régió két felsőoktatási intézményének részidős hallgatói körében. Mielőtt azonban a kutatást és annak eredményeit bemutatjuk, érdemes röviden összefoglalni a nem tradicionális hallgatókra irányuló legfontosabb nemzetközi és hazai kutatásokat.

---

* A kutatás az Európai Unió és Magyarország támogatásával, az Európai Szociális Alap társfinanszírozásával a TÁMOP 4.2.4.A/2-11-1-2012-0001 azonosító számú „Nemzeti Kiválóság Program – Hazai hallgatói, illetve kutatói személyi támogatást biztosító rendszer kidolgozása és működtetése konvergencia program” című kiemelt projekt keretei között valósult meg.

Kutatási előzmények

Nemzetközi kutatások

Az angol nyelvű szakirodalomban (Aslanian 2001; Bourner et al. 1991; Bourgeois et al. 1999; Bowl 2003; Courtney 1992; Dominicé 2000; Mark et al. 2004; Edwards et al. 1993, Schuetze–Slowey 2000; Tight 1991) a hallgatói részvétel elmélet (*participation theory*) kutatási irány foglalkozik a felnőtt hallgatók felsőoktatási részvételével. Eltérő terminológiát alkalmaznak az ún. nem szokványos hallgatók megnevezésére:

1. felnőtt, érett és idős hallgatók (*adult, mature, older, senior adult students*),
2. nem tradicionális hallgatók (*nontraditional students, non-standard students*),
3. részidős és atipikus hallgatók (*part-time learners/students, atypical students*),
4. újrakezdő hallgatók (*re-entry, second-chance, extension students*),
5. élethosszig tanuló hallgatók (*lifelong learners, continuing education students*),
6. nyitott egyetemre járó hallgatók (*open university students*) (Tózsér 2012; 2014a).

A felsőoktatási részvétel hajtóerőinek, indítékainak vizsgálata során Blaxter–Dodd–Tight (1996) a Warwick-i Egyetem felnőtt hallgatói körében azokat a tényezőket elemezték, amelyek elvezetik a felnőtteket az iskolapadba. Osborne et al. (2004) az Egyesült Királyságban (UK) végzett kutatásban azt vizsgálták meg, hogy a felsőoktatás potenciális jelentkezői miért fontolgatják a tanulmányok megkezdését, illetve a részidős hallgatók miért döntöttek a felsőfokú tanulmányok mellett. Yan-Fung–Tsz-Man (1999) a felsőoktatásban tanuló felnőtt hallgatók (*adult learners*) tanulási motivációját vizsgálták meg Hong-Kongban. Elliot–Brna (2009) olyan potenciális felsőoktatásba törekvő hallgatókat vizsgáltak, akik „nem-tradicionális” háttérrel rendelkeznek, és ennek során megpróbálták feltárni azokat a tényezőket, amelyek a képzés felé vezetik őket.

A felsőoktatásban való részvétel akadályozó tényezőinek vizsgálata során a kutatók feltárták és rendszerezték azokat a részvételt és tanulást gátló tényezőket, amelyekkel a nem szokványos hallgatók szembenéznek. McGivney (2004) a lemorzsolódást befolyásoló tényezőket vizsgálta. Malhotra et al. (2007) az Egyesült Államokban a felsőoktatási részvételt fontolgató felnőtt hallgatók (*potential adult learners*) körében vizsgálták a részvétel és a tanulás útjában álló akadályozó tényezőket. Szintén nem tradicionális háttérű potenciális felnőtt hallgatók körében folytatta vizsgálatát Elliot–Brna (2009).

Osborne et al. (2004) a felnőtt hallgatók (*mature student*) és részvételt fontolgató felnőttek (*potential entrant*) körében a felsőoktatásba vezető döntéshozási folyamatot vizsgálták.

Forrester-Jones–Hatzidimitriadou (2006) a felnőttkori tanulás ösztönző tényezőinek kérdőíves vizsgálata során azt találta, hogy a felnőtt hallgatók számára a tanulás legerősebb indítéka a tudásszerzés és a képességfejlesztés igénye, a munkahelyi karrierépítés lehetősége, a külső (munkaadói) elvárásnak való megfelelés és kollégákkal való együttműködés lehetősége a tanulás révén. A fókuszcsoportos beszélgetés szerint a legerősebb ösztönző a képzettség megszerzése, a személyes fejlődés lehetősége és az elméleti tudásnak a gyakorlatival való összekapcsolásának az igénye.

Az intézményválasztási döntések vizsgálata során Elliot–Brna (2009) azt találták, hogy a földrajzi távolság, az intézmény elérhetősége kulcsfontosságú a felsőoktatási részvételre vállalkozó felnőttek körében. A felsőoktatási intézmények keretében folyó felnőttkori tanulás finanszírozásának kérdései kapcsán Blaxter et al. (1996) arra mutattak rá, hogy a részidős hallgatók jellemzően a jövőbe történő befektetésnek tekintik az oktatásban való részvételt. Szintén a képzés finanszírozásának lehetséges formáira mutat rá Hatfield (2003) is. Crossan et al. (2003) a nem szokványos hallgatók részvételének vizsgálata során egy meglehetősen újszerű kérdésre koncentrálnak: az ún. tanulói identitás (*learning identity*) és tanulási karrier (*learning carrier*) kibontakozására a felnőtt hallgatók körében. O’Donnel–Tobbell (2007) megközelítése is izgalmas, mivel ők a felnőtt hallgatók felsőoktatásba való bekapcsolódásának, integrálódásának folyamatát elemzik.

Nem a részvételhez vezető utat, hanem a részvétel során nyert hozamokat vizsgálta Clark–Anderson (1992), és ennek során arra az eredményre jutottak, hogy a felnőttkori tanulásban való részvétel legalább hat területen kamatozik a felnőttek számára: a karrierépítés, a külső elvárásoknak való megfelelés, a kapcsolatépítés, a tudásszerzés és végül a személyes fejlődés, a kiteljesedés lehetősége szempontjából.

Végül érdemes megemlíteni a részidős hallgatók akadémiai teljesítményének vizsgálati irányát. Richardson (1994) a felnőtt hallgatók akadémiai és intellektuális képességeit és teljesítményeit vizsgálja, abból a vélekedésből kiindulva, mely szerint a felnőtt, idősebb hallgatók kevésbé tudnak jól teljesíteni a kognitív teszteken, kevésbé tudnak tudományos eredményeket elérni. Kasworm–Pike (1994), valamint Spitzer (2000) kutatása szintén a felnőtt hallgatók akadémiai teljesítményeiről szól (Tózsér 2014a).

Hazai kutatások

A részidős hallgatók felsőoktatásban való részvételének vizsgálatára irányuló kutatások közül elsőként a Forray R. Katalin vezetésével 2005 és 2008 között *Lakossági-társadalmi igények a felnőttek felsőfokú továbbtanulásában* címmel OTKA kutatást emelhetjük ki. Ebben a nagy-

szabású vizsgálatban (Balázsovits–Kalocsainé 2006; Nagy 2006; Forray 2008; Balázsovits 2009; Forray–Kozma 2009; Kalocsainé 2009) azt tárták fel, hogy a felnőttek felsőfokú továbbtanulásában milyen társadalmi igények játszanak szerepet. A kutatás alapkérdése az volt, hogy milyen megfontolások miatt vesznek részt az emberek a felsőoktatásban.

Ezen tanulmányok mellett készültek további, jellemzően intézményi szintű vizsgálatok (Kórodi 2006; Engler–Fekete 2007; Kispálné 2007a; 2007b; Szabó 2009; Engler 2011), amelyek a felnőttek felsőfokú tanulását vizsgálták eltérő megközelítések szerint.

Többek között vizsgálták a felnőttkori továbbtanulásban való részvétel és az azt befolyásoló szociokulturális és demográfiai változók közötti kapcsolatokat, a továbbtanulás motivációkat (Nagy 2005; Balázsovits–Kalocsainé 2006; Kispálné 2007; Forray 2008; Forray–Kozma 2009; Balázsovits 2009, Kispálné 2009, Szabó 2009, Engler 2011, Tózsér 2013b; 2014c), a tanulási gátakat, nehézségeket (Szabó 2009; Tózsér 2014a), az intézmény, illetve a szak- és szakirányt befolyásoló tényezőket (Forray 2008; Forray–Kozma 2009; Szabó 2009; Tózsér 2013a), illetve a tanulmányok finanszírozásának kérdéseit (Kórodi 2006; Engler 2011; Tózsér 2014b). Közös ezekben a kutatásokban, hogy a felnőttek felsőfokú tanulását annak a társadalomnak a demográfiai, foglalkoztatási, iskolázottsági, felsőoktatási intézményhálózati kereteibe ágyazva vizsgálják, amelyekben a folyamatok zajlanak.

Mindezek mellett érdemes kiemelni Török (2006a; 2006b) és Györgyi (2003; 2004) vizsgálatait is. Ezek a kutatások ugyan nem kifejezetten a felsőoktatásban tanuló felnőttek diplomaszerezési törekvéseinek megfontolásait és akadályait vizsgálták, mégis fontosak a téma szempontjából. Mindkét kutatás kétségtelen erénye, hogy a hazai felnőtt lakosság reprezentatív mintáján vizsgálták a felnőttkori tanulást. Török (2006a; 2006b) kutatásának legfőbb eredménye, hogy adatokkal alátámasztotta, hogy a felnőttek körében a tanulás (és a képzés) alapvetően munkaerő-piaci adaptációként értelmezhető, vagyis a munka világához, a munkavégzéshez köthető. Györgyi (2003) vizsgálata pedig a felnőttképzéssel kapcsolatos igények, elvárások, illetve akadályozó tényezők feltárása szempontjából izgalmas. A kutatás eredményei szerint négy tényező (az életkor, a nem, az iskolai végzettség és a jövedelem) függ össze a felnőttkori tanulásban való részvétellel. Ez az összefüggés azonban nem tényezőnként érthető, hanem az összes változók egészében.

Végül is, azt mondhatjuk, hogy a felnőttek felsőfokú továbbtanulásának problematikáját a legkomplexebben kétségtelenül a Forray R. Katalin vezetésével (Forray 2008) megvalósult OTKA kutatás nyomán született publikációk járták körül. Ennek a kutatásnak az a legfőbb érdeme, hogy a felsőoktatási intézmények keretein belül folyó felnőttkori tanulást annak a társadalmi környezetnek a kontextusában vizsgálta, amelyben megjelenik a lakosság felsőfokú

továbbtanulása iránti igény. Ez az összetettség abban is megnyilvánult, hogy a problémát a felsőoktatás-kutatás nemzetközi trendjeibe ágyazva tárgyalta, noha a felnőtt felsőoktatás, nem tradicionális hallgatók, felnőtt hallgatók nemzetközi szakirodalmát (Tózsér 2012) nem vizsgálta. Erénye volt viszont a kutatásnak a társadalomstatistikai elemzések alkalmazása, amely a regionális szempontok térnyerésének engedett teret. Végül is a mélyebb társadalmi összefüggések feltárásával a kutatás egyedülálló a maga nemében. Ugyanez elmondható a kutatáshoz kapcsolódó valamennyi tanulmányról. Mindenezek a kutatások rendkívül hasznosak a részidős hallgatók vizsgálata során, mivel rávilágítanak a lehetséges vizsgálati dimenziókra, munícióként szolgálnak a kutatási kérdések megfogalmazásához, és érdekes, izgalmas eredményeket tartogatnak (Tózsér 2013a; 2013b; 2014a; 2014b; 2014c).

A vizsgálat módszertana

Levelező, esti és távoktatás tagozatos hallgatók körében végeztünk empirikus vizsgálatot az észak-alföldi régió két felsőoktatási intézményében (Debreceni Egyetem, Nyíregyházi Főiskola). Minden évfolyamon és képzési szinten megkérdeztük a részidős hallgatókat. Az egyetem esetében az alapsokaság 7562 hallgató volt, akik közül 773 fő válaszolt a kérdésekre ($N=7562$, $n=773$). A főiskolán 3952 érintett hallgatóból 378 fő hallgató adott választ a kérdéseinkre ($N=3952$, $n=378$). A két intézményben tehát a megkérdezettek nagyjából 10%-a válaszolt ($n=1151$). Az adatok tisztítását követően egyesítettük a két adatbázist annak érdekében, hogy összehasonlíthassuk a két intézménybe járó részidős hallgatókat. A 10% körüli válaszadási arány egy ilyen kutatásban kedvezőnek tekinthető, ám a mintába kerülés nem teljesen véletlenszerű, így a mintát nem tekinthetjük kielégítően reprezentatívnak. Hozzá kell tenni azonban, hogy az ellenőrizhető alapjellemzők mintán belüli eloszlása nem tér el igazán lényegesen az alapsokaságok eloszlásától, ezért némi óvatossággal ugyan, de általánosíthatóak a vizsgálat eredményei (Tózsér 2013a; 2013b; 2014a; 2014b; 2014c).

A minta jellemzőiről röviden

A két intézményben tanuló részidős hallgatók többsége nő (>70%), és átlagosan 32 évesek. A szórás értéke 8. A válaszadók döntő többsége (>97%) magyar állampolgárságú, és csak kis százalék román, ukrán, szlovák, illetve német állampolgárságú. Nem meglepő, hogy a többség magyar nemzetiségűnek vallotta magát. Az egyetemen tanulók jellemzően Hajdú-Bihar megyéből, illetve Szabolcs-Szatmár-Bereg megyéből, Borsod-Abaúj-Zemplén megyéből, vala-

mint Pest megyéből kerülnek ki. Ugyanakkor az egyetem országos beiskolázási körzettel rendelkezik. Ezzel ellentétben a főiskola esetében erről nincs szó, mivel az intézmény regionális beiskolázási körzettel rendelkezik. Más szavakkal, a főiskolások többsége Szabolcs-Szatmár-Bereg megyéből kerül ki, és mellette a környező megyékből (Borsod-Abaúj-Zemplén és Hajdú-Bihar megye) érkeznek a hallgatók az intézménybe. Az anyák magasabban iskolázottak, mint az apák. Az intézményenkénti összehasonlítás arra mutatott rá, hogy a főiskolán 10%-kal magasabb az első generációs értelmiségiek aránya, mint az egyetemen. Az eredmények szerint mindkét szülő iskolai végzettsége összefüggésben áll azzal, hogy első vagy második diplomáját szerzi-e a részidős hallgató. A nyelvi felkészültség szempontjából is kimutathatók eltérések az egyetemre és a főiskolára járók között: az egyetemisták nyelvi szempontból jobban felkészültek, mint a főiskolára járók.

A felsőfokú tanulmányok vizsgálatához az egyetem és a főiskola különböző karain tanulókat szakmák szerint rendszereztük: 1.) jogtudományi, 2.) egészségügyi, 3.) bölcsészettudományi, 4.) gazdaságtudományi, 5.) mezőgazdaságtudományi, 6.) műszaki, informatikai tudományi, 7.) pedagógusképzés és 8.) természettudományi szakmák. A főiskolára négyből három hallgató alapképzés megszerzése céljából jelentkezik a képzésre, míg az egyetemen ez csak minden 2. hallgatóról mondható el. Nyíregyházára mesterképzésre csak a válaszadók 16%-a jár, míg Debrecenben 30%. Azaz a főiskolára jellemzően az első diploma megszerzése miatt érkeznek a hallgatók. Az egyetem esetében az alapképzésre járók aránya alacsonyabb, mint a főiskolán, viszont magasabb a mesterképzésre járók aránya. A főiskolán levelező vagy esti tagozaton tanulók 35%-a diplomás, míg az egyetemre járóknál ez az arány közel 60%. Az egyetemre járók mind a szülők, mind a saját iskolai végzettségüket tekintve magasabban iskolázottabbak, mint a főiskolára járók. Ez a különbség a két intézmény hallgatói közt a meglévő diplomák számának összehasonlítása során is körvonalazódik. Mindezekon felül a Debrecenbe járók nyelvi szempontból is felkészültebbek a Nyíregyházára járó társaikhoz képest. Az egyetemisták átlagosan 9, míg a főiskolások 11 éve szereztek diplomát, tehát az egyetemisták korábban visszaülnek az iskolapadba egy újabb végzettség megszerzésért, mint a főiskolások. És ha visszatérnek, akkor több időt is töltenek ott, mivel a Debrecenbe járóknál magasabb a diplomások, illetve többdiplomás aránya, mint a Nyíregyházán tanulók körében (Tözsér 2013a; 2013b; 2014a; 2014b; 2014c).

Mi ösztönzi a részidős hallgatókat a felsőoktatási részvételben?

Az online kérdőívben a felsőfokú tanulmányokat befolyásoló tényezőket három kategóriába rendszerezve vizsgáltuk: 1.) munkahelyi ösztönzők, 2.) egyéni-személyes megfontolások és 3.) társas-közösségi hajtóerők. A munkával, munkavégzéssel összefüggő ösztönzőket egy kilenc kérdéses négyfokú skálával mértük (1=*egyáltalán nem*, 2=*egy kicsit*, 3=*nagymértékben*, 4=*döntően*). Az egyéni-személyes indítékokat és a társas-közösségi tényezőket is ugyanilyen skálán mértük; előbbi esetben tíz, utóbbi esetben kilenc lehetőséget felkínálva (1. táblázat). A felsorolások végén a kitöltők egy további okot is megjelölhettek. A szemléletesség és a további elemzések könnyítése érdekében a válaszokat 100 fokú skálára vetítettük: *egyáltalán nem*=0 pont, *egy kicsit*=33 pont, *nem tudja*=50 pont, *nagyrészt*=67 pont, *döntően*= 100 pont.

kíváncsiság, érdeklődés	66
presztízst tudok szerezni	58
csak így van esélyem új munkahely megszerzésére	57
így szerezhetek magasabb fizetést, munkahelyi juttatásokat	46
a korábbi kedvező iskolai élmények / eredmények ösztönöznek	45
úgy érzem, általános társadalmi elvárássá kezd válni a diploma, a felsőfokú végzettség	44
hasonló érdeklődésű emberekkel lehetek kapcsolatban	42
azért, hogy kapcsolatokat építsek, amelyek később tudok használni	42
a témák napi aktualitását jobban tudom követni	40
csak így szerezhetek új pozíciót a munkahelyemen	37
a páromnak / gyermekemnek való példamutatás	34
a szabadidő hasznos eltöltése	33
a társas, társadalmi kapcsolatok megújítása, frissítése	32
csak így tudom a munkahelyi pozíciómat megerősíteni	30
így csoportban, közösségben vagyok	29
jelentős életesemény miatt	28
nincs munkahelyem, az elhelyezkedéshez kell	25
a barátok, az ismeretségi kör hatása, ösztönzése	18
a kollégák / munkatársak hatása, ösztönzése	18
a munkahelyemen ez egy ki nem mondott elvárás	17
csak így tarthatom meg a munkahelyemet	14
a munkahelyen kötelező a továbbképzés	13
mindenki diplomás a családban rajtam kívül	8

1. táblázat: A felsőfokú tanulmányok ösztönzői (100 fokú skálára vetítve)

Ezek szerint a felnőttkori felsőoktatási részvétel három legfontosabb ösztönző tényezője 1.) a kíváncsiság és az érdeklődés az adott szakma iránt, 2.) a presztízsszerzés, valamint 3.) a végzettség birtokában a munkahelyteremtés lehetősége. Ez önmagában azonban elég keveset árul el a felsőfokú tanulmányok ösztönzőiről, ezért egy lényegkiemelő eljárásnak, faktorelemzésnek vetettük alá ezeket a kérdéseket. Ezek alapján öt faktort sikerült azonosítani: 1.) önmegvalósítás, 2.) szociális tényezők, 3.) munkahelyi nyomás, 4.) karrier szempontok és 5.) munkakeresés faktorok (2. táblázat).

1.) Az önmegvalósítás faktor esetében a tanulás leginkább fejlődési és kiteljesedési lehetőséget kínál a hallgatóknak. Emellett a tanulás, az ismeretszerzés szeretete, az önmaguknak való bizonyítás igénye és a kíváncsiság, valamint a tanulás és a diplomaszerzés általi presztízsteremtés szintén erőteljesen befolyásolják ezeknek a hallgatóknak a felsőoktatási részvételét. Ezek a hallgatók a tanulás és diplomaszerzés révén akarnak bizonyítani önmaguknak és társadalomnak.

2.) A szociális tényezők mint tanulásra ösztönző tényezők sok válaszadó felsőoktatási részvételére kihatnak. Ezek a részidős hallgatók főként azért döntöttek a felsőfokú (tovább)tanulás mellett, mert azt érzékelik, hogy a diploma egyre inkább társadalmi elvárássá kezd válni, és hogy nélküle már nem lehet boldogulni. Ugyanakkor nagyon erős az igény a körükben arra, hogy hasonló érdeklődésű emberekkel vegyék magukat körül, valamint hogy olyan kapcsolatokat építsenek, amelyeket a későbbiek során kamatoztathatnak. Ez együtt jár a társas, társadalmi kapcsolatok megújításának igényével, valamint azzal is, hogy eközben egy egyetemi vagy főiskolai közösség tagjai, és ennek részeként meg tudják újítani kapcsolataikat, valamint olyan kapcsolatokat tudnak építeni, amelyek akár a karrierépítés során is gyümölcsözőnek bizonyulhatnak. Ezeket a hallgatókat tehát nagyban motiválja a társadalmi elvárás, illetve az igény, hogy hasonló érdeklődésű emberekkel legyenek együtt egy közösség tagjaiként, és eközben olyan társadalmi kapcsolatokra tegyenek szert, amelyek jövedelmezőek, kedvezőek lehetnek számukra.

3.) A munkahelyi nyomás gyakran lehet tanulás indukálója, kiváltója, hiszen a munkahelyi elvárásoknak, követelményeknek megfelelni sokszor csak tudatos és célirányos tanulás révén lehetséges. Bár ez a faktor kapta a legalacsonyabb értékeket, mégis igen fontos tanulásra készítető tényezőről van szó, mert a részidős hallgatók egy részénél megjelenik ez szempontként. Ez esetben a résztvevők a tanulást elsősorban a munkahelyi pozíció megerősítésére kívánják felhasználni. Ezek mellett azonban a munkahely megtartása, a munkahelyi kötelező továbbképzések, valamint a munkahelyi ki nem mondott elvárásoknak való megfelelésre törekvés

szintén motiválja a felsőfokú tanulmányok folytatását. Példaként lehet említeni a hétévente esedékes tanár-továbbképzéseket. A tanárok, ha a feltételek és lehetőségük adottak, akkor járnak el ésszerűen, ha megragadják a tanulás és az újabb diplomaszerezés lehetőségét, mivel ezzel nemcsak a munkahelyüket tarthatják meg, és ezzel a pozícióikat stabilizálhatják, hanem egyúttal teljesíthetik is a kötelező továbbképzést, így ezzel akár a ki nem mondott elvárásoknak is meg tudnak felelni.

4.) A karrier-szemponatok érvényesítése miatti diplomaszerezési törekvés leginkább abban fejeződik ki, hogy a diplomával presztízst, illetve magasabb fizetést és munkahelyi juttatásokat kívánnak szerezni a részidős hallgatók. Hasonlóan fontos szempont, hogy a diploma birtokában új munkahelyi pozíciót remélnek a válaszadók, valamint az is lényeges, hogy a tanulás által a munkahelyi pozícióikat meg tudják erősíteni. A felsőfokú oktatásban való részvétel és a diplomaszerezés tehát a hallgatók egy részénél nagyon gyakorlatias, praktikus célokat szolgál. A diploma birtokában abban reménykednek, vagy már eleve tudják, hogy a végzettség lehetőséget fog teremteni különféle javakhoz való hozzáféréshez, és ez feltételezhetően előnyösen fog kihatni a karrierépítési törekvésekre.

5.) A munkakeresés faktora főként esélyteremtést jelent új munkahely megszerzésére és általában az elhelyezkedésre. Vagyis a válaszadók egy része kifejezetten azért vállalja a felsőoktatási részvételt, azért kíván diplomát szerezni, hogy munkahelyet tudjon váltani, vagy hogy egyáltalán el tudjon helyezkedni. A munkakeresés miatt tanulók tehát feltételezhetően erősen bíznak az oktatás mágikus szerepében, és meggyőződésük, vagy legalábbis erőteljesen bíznak abban, hogy a végzést követően kedvezőbb munkaerő-piaci pozíciót tudnak maguknak kialakítani, vagy úgy, hogy munkahelyet váltanak, vagy úgy, hogy elhelyezkednek. Ha nem bíznának ebben, akkor valószínűleg a felsőoktatási részvételük sem valósulna meg. Ezek a részidős hallgatók tehát elég elszántnak tűnnek, mivel a diplomaszerezés jellemzően hosszú és költséges elköteleződést és sok lemondást igénylő vállalkozás. Ez még akkor is így van, ha nem alap- vagy mesterképzésre, hanem csak rövidebb idejű, 1–2 éves felsőfokú szakképzésre vagy szakirányú továbbképzésre, esetleg részismereti képzésre jelentkeznek a tanulni vágyó vagy kényszerülő részidős hallgatók.

<i>1. faktor: önmegvalósítás</i>	faktorsúly	átlag
kiteljesedési lehetőség	0,82	71 pont
fejlődési lehetőség	0,82	80 pont
kíváncsiság, érdeklődés	0,74	66 pont
a tanulás az ismeretszerzés szeretete	0,74	74 pont
bizonyítás önmagának	0,67	71 pont
presztízst tudok szerezni	0,52	58 pont

<i>2. faktor: szociális tényezők</i>	faktorsúly	átlag
hasonló érdeklődésű emberekkel lehetek kapcsolatban	0,82	42 pont
azért, hogy kapcsolatokat építsek, amelyek később tudok használni	0,80	42 pont
így csoportban, közösségben vagyok	0,78	29 pont
társas, társadalmi kapcsolatok megújítása, frissítése	0,78	32 pont
úgy érzem, általános társadalmi elvárássá kezd válni a diploma, a felsőfokú végzettség	0,59	44 pont

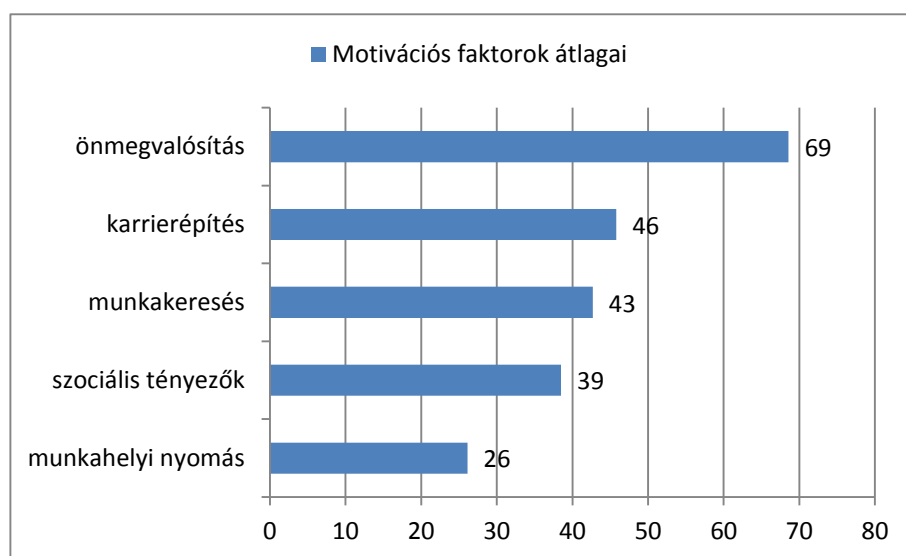
<i>3. faktor: munkahelyi nyomás</i>	faktorsúly	átlag
csak így tarthatom meg a munkahelyemet	0,81	14 pont
a munkahelyen kötelező a továbbképzés	0,78	13 pont
a munkahelyemen ez egy ki nem mondott elvárás	0,74	17 pont
csak így tudom a munkahelyi pozíciómat megerősíteni	0,71	30 pont

<i>4. faktor: karrier szempont</i>	faktorsúly	átlag
csak így tudom a munkahelyi pozíciómat megerősíteni	0,60	30 pont
csak így szerezhetek új pozíciót a munkahelyemen	0,80	37 pont
így szerezhetek magasabb fizetést, munkahelyi juttatásokat	0,75	46 pont
presztízst tudok szerezni	0,59	58 pont

<i>5. faktor: munkakeresés</i>	faktorsúly	átlag
nincs munkahelyem, az elhelyezkedéshez kell	0,83	25 pont
csak így van esélyem új munkahely megszerzésére	0,73	57 pont

2. táblázat: Az ösztönző tényezők faktorok szerkezete

Az 1. ábra az 5 ösztönző tényező faktor-skálák átlagát mutatja. Ez azt jelenti, hogy a legerősebb részvételi hajtóerő az **önmegvalósítás** (69 pont), amelyet a **karrierépítés** (46 pont), a **munkakeresés** (43 pont), a **szociális szempontok miatti tanulás** (39 pont) és végül a **munkahelyi nyomás** (26 pont) követ. Ezek alapján megcáfolható a kutatási feltételezés, mely szerint a részidős hallgatók felsőoktatási részvétele munkapiaci adaptációként értelmezhető, mivel a legerősebb hajtóerőt nem a karrierépítés, a munkakeresés vagy a munkahelyi nyomás jelenti, hanem az önmegvalósítás. Bár az is kétségtelen, hogy ezután a második és harmadik legerősebb tényezőket munkaerő-piaci megfontolások, vagyis a karrierépítés és a munkakeresés vezérlik. Majd ezeket követik a szociális tényezők és a munkahelyi nyomás.

1. ábra. Az ösztönző tényezők faktor-skálák átlagai (100 fokú skálára vetítve)

Összefoglalás

Végül is a kutatás eredményei nyomán csak részben cáfolhatjuk meg a kutatás hipotézisét, miszerint a felsőoktatásban való részvétel alapvetően munkapiaci adaptációként értelmezhető. A felnőttkori tanulás legerősebb hajtóereje ugyanis nem a karrierépítés, a munkahelykeresés, illetve a munkahelyi nyomás, hanem az önmegvalósítás. A felnőtt hallgatók tehát legnagyobb arányban nem azért vesznek részt oktatásban, mert ezáltal jobb munkahelyet, magasabb fizetést, előlépési lehetőséget vagy valamilyen más, munkaerő-piaci helyzet javításával kapcsolatos szempontot érvényesítsenek, hanem elsősorban azért, mert szakmai érdeklődés, tudásszerzés, kíváncsiság, fejlődési és kiteljesedési lehetőség hatja őket a felsőoktatás irányába. Noha kétségtelen, hogy ezután következik a karrierépítés és a munkakeresés, amit a szociális tényezők miatti tanulás követ, és végül a legkevésbé motivál tanulásra a munkahelyi nyomás.

Jegyzetek

[1] Az SPSS adatok tisztításában és elemzésében Marián Béla piackutató nyújtott segítséget.

Hozzájárulását, értékes észrevételeit ezúton köszönöm.

[2] A tanulmány a szerző doktori disszertációjának részét képezi.

BIBLIOGRÁFIA

- Aslanian, Carol Bagdasarian (2001): *Adult Students Today*. New York : The College Board, 2001. 155 p.
- Balázsovits Mónika–Kalocsainé Sánta Hajnalka (2006): Képzési igények a Pécsi Tudományegyetem levelező tagozatos hallgatói körében. In: *Educatio*, 2006, 21. évf. 4. sz. 828–836. p.
- Balázsovits Mónika (2009): Felnőttek a felsőoktatásban. In: Forray R Katalin–Juhász Erika (szerk.): *Non-formális – informális – autonóm tanulás*. Debrecen : Debreceni Egyetem. 2009. 146–152. p.
- Blaxter, Loraine–Dodd, Kate–Tight, Malcolm (1996): Mature student markets: An institutional case study In: *Higher Education*, 1996. vol. 31, no. 2, 187–203. p.
- Bourgeois, Etienne–Duke, Chris–Guyot, Luc-Jean–Merril, Barbara (1999): *The Adult University*. [s. l.] : The Society for Research into Higher Education and Open University Press, 1999. 194 p.
- Bourner, Tom–Reynolds A. With–Hamed, Mahmoud –Bennett, Ronald (1991): *Part-time Students in their Experience of Higher Education*. [s. l.] : The Society for Research into Higher Education and Open University Press, 1991. 146 p.
- Bowl, Marion (2003): *Non-traditional Entrants to Higher Education*. 'They talk about people like me.' [s. l.] : Trentham Books Limited, 2003. 186 p.
- Castle, Jane–Munro, Kathy–Osman, Ruksana (2006): Opening and closing doors for adult learners in a South African university In: *International Journal of Educational Development*, 2006. vol. 26, no. 4, 363–372. p.
- Clark, Fiona–Anderson, Gary (1992): Benefits adults experience through participation in continuing higher education. In: *Higher Education*. 1992. vol. 24, no. 3, 379–390. p.
- Courtney, Sean (1992): *Why adults learn. Towards a theory of participation in adult education*. London, New York : Routledge, 1992. 191 p.
- Cross, K. Patricia (1981): *Adults as Learners. Increasing Participation and Facilitating Learning*. San-Francisco : Jossey-Bass Publishers, 1981. 326 p.
- Crossan, Beth–Field, John–Gallacher, Jim–Merril, Barbara (2003): Understanding Participation in Learning for Non-traditional Adult Learners: learning careers and the construction of learning identities. In: *British Journal of Sociology of Education*. 2003. vol. 24, no. 1, 55–67. p.

- Dominicé, Pierre (2000): Learning from our lives. Using educational biographie with adults. California : Jossey-Bass, 2000. 206 p.
- Edwards, Richard–Sieminski, Sandi–Zeldin, David (1993, szerk.): Adult Learners, Education and Training. London, New York : Routledge, 1993. 286 p.
- Elliot, Lazarte Dely–Brna, Paul (2009): 'I cannot study far from home': non-traditional learners' participation in degree education *Journal of Further and Higher Education*, 2009. vol. 33, no. 2, 105–117.
- Engler Ágnes–Feketei Ilona Dóra (2007): A motivációs hatások a levelező tagozat hallgatóinak tanulásában. In: Buda András–Kiss Endre (szerk.): Interdiszciplináris pedagógia és az eredményesség akadályai. Debrecen : Debreceni Egyetem Neveléstudományok Intézete – Kiss Árpád Archívum Könyvtára, 2007. 48–57. p.
- Engler Ágnes (2011): Kisgyermekes nők a felsőoktatásban. Budapest : Gondolat, 2011. 319 p.
- Forray R Katalin–Kozma Tamás (2009): Felnőttek a felsőoktatásban In: Bíró Zsuzsanna Hanna (2011, szerk.): Az iskola térben, időben. Budapest : Új Mandátum Kiadó, 2009. 220–235. p.
- Forray R Katalin (2008): Lakossági-társadalmi igények a felnőttek felsőfokú tovább tanulásában. Budapest. 2008. [online] Elektronikus kiad. Budapest : REAL – az MTA Könyvtárának Repozióriuma [2010.12.05] < URL: http://real.mtak.hu/1754/1/47335_ZJ1.pdf
- Forrester-Jones, Rachel–Hatzidimitriadou, Eleni (2006): Learning in the real world? Exploring widening participation student views concerning the 'fit' between knowledge learnt and work practices. *Assessment and Evaluation in Higher Education*, 2006. vol. 31, no. 6, 611–624. p.
- Györgyi Zoltán (2003): Tanulás felnőttkorban. Budapest : Oktatókutató Intézet, 2003. 48 p.
- Györgyi Zoltán (2004): Tanul-e a magyar társadalom? In: Mayer József, Singer Péter (szerk.): A tanuló felnőtt – a felnőtt tanuló. Gyula : Felnőttoktatási Akadémia, 2004. 179 p.
- Hardin, Jackson Carlote (2008): Adult students in higher education: A portrait of transition *New Directions for Higher Education*, 2008. no. 144, 49–57. p.
- Hatfield, M. Karen (2003): Funding Higher Education for Adult Students. In: *New Directions for Student Services*. 2003, vol. 102, no. 2, 27–34. p.
- Kalocsainé Sánta Hajnalka (2009): A lifelong – learning nemek szerinti jellemzői a Szent István Egyetem levelező tagozatos hallgatóinak körében. In: Karlovicz János Tibor (szerk.): Speciális kérdések és nézőpontok a felsőoktatásban. Budapest : Neveléstudományi Egyesület, 2009. 35–40. p.

- Kasworm, C.–Pike, G. (1994): Adult Undergraduate Students: Evaluating the Appropriateness of a Traditional Model of Academic Performance. *Research in Higher Education*, 1994. vol. 35, no. 6. 689–710. p.
- Kispálné Horváth Mária (2007): A felnőttek tanulási jellemzői I. In: *Új Pedagógiai Szemle*. 2007. 57. évf. 9. sz. 31–45. p.
- Kispálné Horváth Mária (2007): A felnőttek tanulási jellemzői II. In: *Új Pedagógia Szemle*. 2007. 57. évf. 10. sz. 3–23. p.
- Kóródi Márta (2006): Nem nappali tagozatos képzések a Debreceni Egyetemen. In: *Educatio* 14. évf. 4. sz. 818–828. p.
- Malhotra, K. Naveen–Shapero, Morris, Sizoo, Steve–Munro, Tom (2007): Factor structure of deterrents to adult participation in higher education In: *Journal of College Teaching and Learning*. 2007. vol. 4. no. 12. 81–90. p.
- Mark, Robin–Pouget, Mireille–Thomas, Edward (2004, szerk.:) *Adults in Higher Education. Learning from Experience in the New Europe*. Bern : Peter Lang AG., 2004. 512 p.
- McGivney, Veronica (2004): Understanding persistence in adult learning. In: *Open Learning*, 2004. vol. 19, no. 1. 33–46. p.
- Nagy Éva (2006): Társadalmi igények a felnőttek felsőfokú továbbtanulásában. In: *Educatio*, 2006. 14. évf. 4. sz. 836–842. p.
- O’Donnel, L. Victoria–Tobbell, Jane (2007): The transition of adult students to higher education: Legitimate peripheral participation in a community of practice? In: *Adult Education Quarterly*, 2007. vol. 57, no. 4, 312–328.p.
- Osborne, Michael–Marks, Andrew–Turner, Eileen (2004): Becoming a mature student: How adult applicants weigh the advantages and disadvantages of higher education. In: *Higher Education*, 2004. vol. 48, no. 3, 291–315. p.
- Richardson, E. T. John (1994): Mature Students in Higher Education: Academic Performance and Intellectual Ability. In: *Higher Education*. 1994, vol. 28, no. 3, 373–386. p.
- Spitzer, T. M. (2000): Predictors of College Success: A Comparison on Traditional and Non-traditional Age Students. In: *NASPA Journal*, 2000. vol. 38, no. 1, 82–98. p.
- Szabó Edit (2009): Felnőttek a felsőoktatásban. A Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar három szervezeti egységében tanuló levelezős hallgatók motivációjának, véleményének, tanulási szokásainak felmérése. Debrecen : Debreceni Egyetem. Andragógia és Művelődéstudományok Tanszék, 2009. (Kézirat)
- Török Balázs (2006a): Az egész életen át tartó tanulás lakossági megkérdezés alapján. Budapest : Felsőoktatási Kutatóintézet Könyvtára, 2006. (Kézirat)

- Török Balázs (2006b): Felnőttkori tanulás – célok és akadályok. In: *Educatio*. 2006. 14. évf. 2. sz. 333–347. p.
- Tózsér Zoltán (2012): A „nem-tradicionális” hallgató. A nemzetközi szakirodalom tanulságai In: *Iskolakultúra* 2012. 22. évf. 1. sz. 89–94. p.
- Tózsér Zoltán (2013a): Intézményválasztási döntések a részidős hallgatók körében In: *Iskolakultúra* 2013. 23. évf. 7-8. szám. 84-101. p.
- Tózsér Zoltán (2013b): Részidős hallgatók a felsőoktatásban (Part-time Students in Higher Education) In: *PedActa*. 2013. 3. kötet, 2. szám. 1–15. p.
- Tózsér Zoltán (2014a): Akadályok a felnőttkori tanulásban In: *Neveléstudomány* 2014. (Megjelenés alatt.)
- Tózsér Zoltán (2014b): Ki fizeti a részidős hallgatók felsőoktatási tanulmányait? In: *Educatio* 2014. (Megjelenés alatt.)
- Tózsér Zoltán (2014c): Részidős hallgatók továbbtanulási terveit. In HuCER 2014 tanulmánykötet. (Megjelenés alatt.)
- Yan-Fung, Mok–Tsz-Man, Kwong (1999): Social–Influence Factors and Motivations of Participation in Adult Higher Education. *Education Journal*, 1999. vol. 27, no. 2, 83–101.p.

TÓZSÉR, ZOLTÁN

WHY DO ADULTS TAKE UP HIGHER EDUCATION STUDIES?

This study deals with one of the most important factors of adult higher education, part-time students. The research of part-time students (correspondence, evening course and distance study), often referred to as non-traditional students, is an interesting and exciting area of research. The number of part-time students, after reaching its peak in the middle of 2000s years, started to decline and since then fewer and fewer adults have enrolled into Hungarian higher education programs. To get to know part-time students, we carried out an online survey amongst the part-time learners of the University of Debrecen and of College of Nyíregyháza (n=1.151.) The purpose of this research paper is to understand the reasons beyond their participation. As a result of the analysis we identified five factors which influence part-time students' motivations to participate: 1.) self-fulfillment, 2.) social influences, 3.) workplace pressure, 4.) career aspirations, 5.) job-hunting.